

Епістемологія соціально-наукового пізнання

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	<i>Третій (доктор філософії)</i>
Галузь знань	<i>054 Соціологія</i>
Спеціальність	<i>054 Соціологія</i>
Освітня програма	
Статус дисципліни	<i>Нормативна</i>
Форма навчання	<i>очна(денна)/дистанційна/змішана</i>
Рік підготовки, семестр	<i>2 курс, другий семестр</i>
Обсяг дисципліни	<i>4 кред. ЄКТС/120 годин</i>
Семестровий контроль/ контрольні заходи	<i>екзамен</i>
Розклад занять	
Мова викладання	<i>Українська</i>
Інформація про керівника курсу / викладачів	<i>Лектор і практичні: к.с.н., доцент Єнін Максим Наїмович +380953246408;</i>
Розміщення курсу	Moodle КПІ імені Ігоря Сікорського

Програма навчальної дисципліни

Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Навчальна дисципліна спрямована на формування у аспірантів здатностей визначати проблеми природи пізнання, його можливостей і меж, відношення знання і дійсності, суб'єкта і об'єкта пізнання, дослідження передумов пізнавального процесу, умов достовірності знань, критерій істинності, форм і рівнів пізнання.

Завданням дисципліни є формування таких результатів навчання:

- 1) знань про:
 - особливості науково-дослідницької діяльності, включаючи аналіз проблем, постановку цілей і завдань, засоби й методи дослідження (ЗК-01),
 - етичних норм проведення дослідження (ЗК-17),
- 2) уміння:
 - переосмислювати наявне та створювати нове цілісне знання, розв'язувати значущі соціальні, наукові, культурні, етичні проблеми (ЗК-02),
 - знаходити, обробляти й аналізувати релевантну інформацію для вирішення проблем та прийняття рішень (ЗК-04),
 - реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства (ЗК-18),
 - визначати проблематику та методологічні підходи до наукових досліджень у галузі соціології (ФК-01),
 - обирати актуальну проблематику наукових та соціологічних досліджень та релевантні методологічні підходи (ФК-02),
 - аргументувати та захищати теоретичну позицію на основі емпіричної роботи (ФК-11),
 - науково обґрунтовано створювати нові знання (ФК-12),

використовувати понятійний апарат соціології в освітній, дослідницькій та інших сферах професійної діяльності (ПРН-01),

розуміти історію розвитку соціології ПРН-02, її сучасні концепції та теорії,
Основні завдання кредитного модуля.

Згідно з вимогами програми навчальної дисципліни аспіранти після засвоєння кредитного модуля мають продемонструвати такі результати навчання:

- застосовувати положення соціологічних теорій та концепції до дослідження соціальних змін в Україні, Європі та світі (ПРН-03),
- обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати власні самостійні висновки за результатами власних досліджень в аналізі наукових джерел (ПРН-08),
- розробляти програму та план наукового дослідження у галузі соціології (ПРН-09),
- дотримуватись етичних норм професійної діяльності соціолога (ПРН-12),
- відслідковувати актуальну ситуацію у наукових дослідженнях, прогнозувати її розвиток (ПРН-15).

Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Епістемологія соціально-наукового пізнання відноситься до філософської дисципліни методологічного спрямування і є тісно пов'язаною з онтологією, соціальною філософією, соціальними науками.

Зміст навчальної дисципліни

Денна форма

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Всього	у тому числі			
		Лекції	Семінарські	Лабораторні (комп'ютерний практикум)	СРС
1	2	3	4	5	6
Розділ 1. Класичний етап у розвитку епістемології					
Тема 1. Епістемологічні теорії античності і Середньовіччя.	8	2			6
Тема 2. Емпіризм, раціоналізм і сенсуалізм як епістемологічні теорії Нового часу.	10	2	2		6
Тема 3. Теорія пізнання в Німецькій класиці: І. Кант, Ф. Гегель, К. Маркс.	10	2	2		6
Разом за розділом 1.	28	6	4		18
Розділ 2. Посткласичний етап у розвитку епістемологічного знання					
Тема 4. Особливості і передумови виникнення посткласичного етапу розвитку епістемології. Ірраціоналізм, екзистенціалізм, прагматизм і психоаналіз.	10	2	2		6
Тема 5. Проблема наукової раціональності у постпозитивізмі. Принцип фальсифікації і критика історизму К. Поппера.	10	2	2		6
Тема 6. Парадигма Куна. «Методологічний анархізм» П. Фейєрабенда.	8	2			6

Тема 7. Постмодернізм і теорія пізнання. Археологія знання М. Фуко.	6				6
Разом за розділом 2.	34	6	4		24
Розділ 3. Проблеми, методи і форми епістемології					
Тема 8. Методи і методологія наукового пізнання. Емпіричні, теоретичні, загальнологічні методи наукового дослідження, методи соціально-гуманітарних наук: їхня специфіка.	23	2			21
Тема 9. Проблема істини і структура наукового пізнання. Головні проблеми сучасної науки.	10				10
Тема 10. Теоретичне знання (структура та історична еволюція) В. С. Стьопіна. Епістемологічний конструктивізм.	12				12
Тема 11. Соціологія філософії Рендалла Коллінза.	13	2	1		10
Разом за розділом 3.	58	4	1		53
Екзамен	18				18
Всього годин	120	18	9		93

Навчальні матеріали та ресурси

Для успішного вивчення дисципліни достатньо опрацювати навчальний матеріал, який викладається на лекціях, а також ознайомитись з літературою.

Основна література

1. Бажанов В. А. Переосмысливая И. Лакатоса заново // Вопросы философии. 2009. № 8. С. 92 – 96.
2. Даниляк Р.П. Гносеологія та епістемологія: курс лекцій Івано-Франківськ, 2016. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/2138.pdf>
3. Добронравова І. С. Філософія та методологія науки: підручник / І.С. Добронравова, Л.І. Сидоренко. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 223 с.
4. Зуев К. Существует ли смысл истории? (О философии истории К. Поппера). URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/008/547/1216/012Zuev.pdf>
5. Корниенко А. А., Ардашкин И. Б., Чмыхало А.Ю. Философские вопросы научного познания. URL: http://window.edu.ru/resource/083/76083/files/History_and_methodology.pdf
6. Коллинз Рэндалл. Социология философий. Глобальная теория интеллектуального изменения: Сибирский хронограф. Новосибирск. 2002. 1283 с.
7. Кремень В. Г., Ільїн В. В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник. К.: Книга, 2010. 527 с.
8. Кун Т. Структура научных революций. URL: file:///C:/Users/Admin/Desktop/index.htm
9. Кутуєв П., Єнін М., Жихович Д. Куровська Г. Соціологічна наукова діяльність та стратегії вибору дослідницької теми у фокусі теоретичних рефлексій // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. праць. – Київ; Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. №1.
10. Лешкевич Т. Г. Философия науки: традиции и новации. Учебное пособие для вузов URL: http://window.edu.ru/resource/083/76083/files/History_and_methodology.pdf
11. Молодцов Б. І. Панорама різновидів філософської думки другої половини ХХ ст. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Луганськ ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2014. 207 с.

12. Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ. URL: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000329/index.shtml>
13. Лакатос И. Наука и псевдонаука (Выступление в радиопрограмме Открытого университета 30 июня 1973 г.). URL: <http://www.nsu.ru/classics/pythagoras/Lacatos.pdf>
14. Лиотар Жан-Франсуа. Состояние постмодерна. URL: http://lib.ru/CULTURE/LIOTAR/liotar.txt_with-big-pictures.html
15. Микешина Л. А. Философия науки. URL: http://yanko.lib.ru/books/philosoph/mikeshina=filosof_nauki.pdf
16. Пирожкова С. В. Проблема научного предвидения в философии К. Поппера // Вопросы философии. 2009. № 8. С. 160 – 176.
17. Поппер К. Логика и рост научного исследования. URL: <http://skepdic.ru/wp-content/uploads/2013/05/popper.pdf>
18. Поппер К. Открытое общество и его враги. URL: http://r-e-e-d.com/wp-content/uploads/2014/08/62_Popper_extracts.pdf
19. Поппер К. Ницета историцизма. URL: http://royallib.com/book/popper_karl/nishcheta_istoritsizma.html
20. Ритцер Дж. Современные социологические теории. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk654110.pdf>
21. Сартр Ж. П. Экзистенциализм – это гуманизм / Сумерки богов – М., 1989. С. 319 – 344.
22. Семь главных проблем современной науки – по версии самих ученых. URL: <http://fastsaltimes.com/sections/obzor/770.html>
23. Степин В. С. Теоретическое знание. URL: <file:///C:/Users/Admin/Desktop.htm>
24. Уёмов А. И. Критика принципа фальсификации К. Поппера и проблема системного подхода к демаркации научного знания // Вопросы философии. 2008. № 4. С. 91 – 97.
25. Фейерабенд Пол. Против метода. Очерк анархистской теории познания. URL: <http://www.psylib.ukrweb.net/books/feyer01/index.htm>
26. Фейерабенд, П. Наука в свободном обществе / Пол Фейерабенд; пер. с англ. А. Л. Никифорова. М.: АСТ: АСТ Москва, 2010. 378 с.
27. Фуко М. Археология знания. Археология знания URL: https://royallib.com/book/fuko_mishel/arheologiya_znaniya.html
28. Эпистемологический анархизм П. Фейерабенда. URL: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000197/st100.shtml>

Допоміжна

1. Августин Аврелий. Против академиков. URL: http://azbyka.ru/otechnik/Avrelij_Avgustin/protiv_akademikov/
2. Аквинский Фома. Сумма теологии. URL: http://www.thirdmill.org/files/russian/23202~2_19_00_10-41-59_pm~summatheologia.doc.pdf
3. Беркли Дж. Трактат о принципах человеческого знания. URL: <http://psylib.org.ua/books/berkl01/index.htm>
4. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры. URL: <http://ruthenia.ru/logos/kr/consum.pdf>
5. Бруно Дж. Избранное / Пер. с ит., вступ. и прим. А. А. Золотарёва. Самара: Агни, 2015. 296 с.
6. Гегель Георг Вильгельм Фридрих. Феноменология духа. URL: http://med-kirov.narod.ru/fil/gegel/Fenomenologija_dukha.pdf
7. Гегель Георг Вильгельм Фридрих. Наука логики. URL: <http://www.e-reading.club/book.php?book=14124>
8. Декарт Р. Рассуждение о методе, чтобы верно направлять свой разум и отыскивать истину в науках и другие философские работы / Пер. с лат., М.: Академический проект, 2011. 335 с.
9. Диалоги Платона. URL: <http://psylib.org.ua/books/plato01/>
10. Дьюи Дж. Общество и его проблемы. URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/6268>

11. Окаам Уильям. Избранные Диспуты`. URL: <http://agnuz.info/app/webroot/library/6/18/page66.htm>
12. Кант Иммануил. Критика чистого разума. `URL: <http://iakovlev.org/zip/kant1.pdf>
13. Кант Иммануил. Прелегомены ко всякой будущей метафизике, могущей появиться как наука. `URL: http://royallib.com/book/kant_i/prolegomeni_ko_vsyakoy_budushchey_metafizike_mogushchey_poya_vitsya_kak_nauka.html
14. Лосев А.Ф. Комментарии к диалогам Платона (XX в.). `URL: <http://psylib.org.ua/books/losew06/index.htm>
15. Локк Дж. Опыт о человеческом разумении. `URL: http://lms.hse.ru/content/lessons//locke_essay_concerning_human__understanding.pdf
16. Маркс К. Тезисы о Фейербахе. `URL: <https://www.marxists.org/russkij/marx/1845/feuerb.htm>
17. Фрейд З. Введение в психоанализ. URL: <http://www.e-reading.club/book.php?book=60703>
18. Фрэнсис Бэкон. Великое восстановление наук. Новый Органон. `URL: <http://www.lib.ru/FILOSOF/BEKON/nauka2.txt>
19. Філософія освіти : навчальний посібник / за наук. ред. академіка В. П. Андрущенко [та ін.]. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – 342 с.

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

5.1 Денна форма

Лекційні заняття

№ з/п	Назва теми лекції та перелік основних питань (завдання на СРС)
1.	<p>Тема 1. Епістемологічні теорії античності і Середньовіччя.</p> <p>Основні питання: Зародження епістемології в ранній грецькій філософії: іонійська і елейська школи, атомізм, софістика й Сократ. Теорія пізнання Платона: концепція пригадування; види знання та їх діалектика. Теорія пізнання Аристотеля: види знання і стадії процесу пізнання; істина й хибність. Вчення скептиків (пізня античність). Критика скептицизму Августином. Проблема співвідношення віри і розуму в теорії пізнання Фоми Аквінського.</p> <p>СРС: Епістемологія як філософсько-методологічна дисципліна. Особливості формування епістемології на Сході й Заході. Апорії Зенона та їхнє значення для епістемології античності. „Сократичний поворот” та його значення для античної епістемології. Що таке знання за Платоном? Його типологія. Діалектичні ідеї в епістемології Платона. Пізнання як багатоступінчастий процес руху від відчуттів до граничних абстракцій в епістемології Аристотеля. Визначення істини, види знання за Аристотелем. Логіка Аристотеля. Поширення християнства і утвердження середньовічного сприйняття й пізнання світу. Полеміка реалізму і номіналізму та її значення для епістемології. Епістемологія Фоми Аквінського. У. Окам та його вирішення проблеми універсальності. Епоха Відродження та нові гносеологічні підходи: діалектика пізнання Миколи Кузанського і Джордано Бруно.</p> <p>Література: Добронравова, 2008; Корнієнко, електронний ресурс; Микешкина, електронний ресурс; Лешкевич, електронний ресурс; Молодцов, 2014; Даниляк, 2016. Додаткова: Диалоги Платона, Августин Аврелий, Аквинский Фома, Окаам, Лосев, електронні ресурси; Бруно, 2015.</p>
2.	<p>Тема 2. Емпіризм, раціоналізм і сенсуалізм як епістемологічні теорії Нового часу.</p> <p>Основні питання: Ф. Бекона як родоначальника емпіризму Нового часу: а) вчення про новий метод, перешкоди в процесі пізнання; б) теорія індуктивного методу, види індукції. Раціоналізм Р. Декарта: а) вчення про радикальні сумніви; б) основні риси раціоналістичної дедукції; в) інтелектуальна інтуїція і метафізика «природжених ідей». Дж. Локк – основоположник сенсуалізму Нового часу: а) структура досвіду; б) концептуалізм і теорія</p>

	<p>абстракції; в) види пізнання. Епістемологічні проблеми у філософії Дж. Берклі.</p> <p>СРС: Розробка Ф. Беконом нового підходу до мети й завдань науки й пізнання. Вчення про новий метод і досвідне обґрунтування наукових знань. Теорія індукції Ф. Бекона. Вчення Ф. Бекона про істину й оману. Привиди (ідоли) пізнання та їх подолання. Вчення про радикальний сумнів Р. Декарта. Обґрунтування ним принципу очевидності вбачання істини. Основні риси раціоналістичної дедукції Р. Декарта. Інтелектуальна інтуїція і метафізика поняття „вроджених ідей”. Теорії Дж. Локка про досвідне походження знань. Структура досвіду. Номіналізм Дж. Локка: утворення загальних ідей і теорія абстракції. Епістемологічні проблеми у філософії Дж. Берклі.</p> <p>Література: Добронравова, 2008; Корнієнко, електронний ресурс; Микешкина, електронний ресурс; Лешкевич, електронний ресурс; Молодцов, 2014; Даниляк, 2016. Додаткова: Бэкон, Локк, електронні ресурси; Декарт, 2011.</p>
3.	<p>Тема 3. Теорія пізнання в Німецькій класиці: І. Кант, Ф. Гегель, К. Маркс.</p> <p>Основні питання: Епістемологія І. Канта. Класифікація суджень. Вчення про „річ в собі”. Ступені пізнавального процесу, антиномії чистого розуму. Робота «Пролегомени» Канта: аналіз основних ідей. Теорія пізнання Гегеля. Тотожність мислення і буття. Полеміка з Кантом про проблеми пізнання світу. Пізнавальний процес як тотожність протилежностей. Епістемологічні принципи Гегеля: рух думки від абстрактного до конкретного, єдність історичного й логічного. Марксистська теорія пізнання. Теорія відображення. Єдність і розмаїття видів знання. Практика як критерій істини, основа й мета пізнання. Сутність „докритичного” і „критичного періоду” в творчості І. Канта. „Коперніканський поворот”. Джерела метафізика. Класифікація суджень за І. Кантом та її евристичний потенціал. Поняття трансцендентного „річ у собі”, ноумен і феномен у Канта. Діалектика ідей чистого розуму у І. Канта.</p> <p>СРС: Принцип тотожності мислення і буття як вихідний принцип філософії Гегеля. Панлогізм Гегеля проти агностицизму І. Канта. Діалектика процесу пізнання у Гегеля. Роль практики в гносеології марксизму. Теорія відображення.</p> <p>Література: Добронравова, 2008; Корнієнко, електронний ресурс; Микешкина, електронний ресурс; Лешкевич, електронний ресурс; Молодцов, 2014; Даниляк, 2016. Додаткова: Кант, Гегель, Маркс, електронні ресурси.</p>
4.	<p>Тема 4. Особливості і передумови виникнення посткласичного етапу розвитку епістемології. Ірраціоналізм, екзистенціалізм, прагматизм і психоаналіз.</p> <p>Основні питання: Проблеми й суперечності класичного етапу в розвитку теорії пізнання. Неможливість раціонального пізнання світу в ірраціоналізмі. Механізм пізнання в психоаналізі. Критика суб'єкт – об'єктної моделі пізнання в екзистенціалізмі. Прагматизм та інструментальне розуміння істини.</p> <p>СРС: В чому полягає різниця між фундаментальними установками класичної і посткласичної раціональності? В чому полягає різниця між фундаментальними установками класичної і посткласичної раціональності? Чому суб'єкт – об'єктна модель пізнання критикується в екзистенціалізмі? Що мається на увазі під досвідом у прагматизмі Дж. Дьюї? Що означає у Дьюї вислів „ідеї – це інструмент істини”?</p> <p>Література: Добронравова, 2008; Корнієнко, електронний ресурс; Микешкина, електронний ресурс; Лешкевич, електронний ресурс; Молодцов, 2014; Даниляк, 2016. Додаткова: Фрейд, Дьюї, Лиотар, електронні ресурси; Сартр, 1989.</p>
5.	<p>Тема 5. Проблема наукової раціональності у постпозитивізмі. Принцип фальсифікації і критика історизму К. Поппера.</p> <p>Основні питання: Позитивізм. Неопозитивізм: принцип верифікації та його критика. Принцип фальсифікації К. Поппера. Критика «утопічної інженерії» в роботі «Відкрите суспільство та його вороги» та принципу історизму в роботі «Нищета історизму».</p> <p>СРС: В чому полягає відмінність між принципами верифікації та фальсифікації?</p> <p>Література: Добронравова, 2008; Корнієнко, електронний ресурс; Микешкина, електронний ресурс; Лешкевич, електронний ресурс; Молодцов, 2014; Даниляк, 2016. Додаткова: Поппер, електронні ресурси; Пирожкова, 2009; Уемов, 2008; Зуев, електронний ресурс.</p>
6.	<p>Тема 6. Парадигма Куна. «Методологічний анархізм» П. Фейєрабенда.</p> <p>Лекція 1. Основні питання: Парадигма і структура наукової спільноти. Період нормальної</p>

	<p>науки. Аномалія і виникнення наукових відкриттів. Природа і необхідність наукових революцій в теорії Куна. «Методологічний анархізм» П. Фейєрабенда.</p> <p>СРС: Що таке парадигма в розумінні Куна? Що включає в себе період існування нормальної науки? Що являє собою «методологічний анархізм» П. Фейєрабенда?</p> <p>Література: Добронравова, 2008; Корнієнко, електронний ресурс; Микешкина, електронний ресурс; Лешкевич, електронний ресурс; Молодцов, 2014; Даниляк, 2016. Додаткова: Кун, Фейєрабенд, електронні ресурси.</p>
7.	<p>Тема 7. Методи і методологія наукового пізнання. Емпіричні, теоретичні, загальнологічні методи наукового дослідження, методи соціально-гуманітарних наук: їхня специфіка.</p> <p>Основні питання: Загальнонаукові методи пізнання. Класифікація методів наукового пізнання. Емпіричні, теоретичні, загальнологічні методи наукового дослідження. Методи соціально-гуманітарних наук. Їхня специфіка. Розуміння і пояснення як універсальні гносеологічні процедури.</p> <p>СРС: Загальнологічні методи пізнання. Аналіз і синтез. Методи узагальнення, абстрагування, ідеалізації. Дедуктивний та індуктивний методи. Аналогія і моделювання. Системно-структурний метод.</p> <p>Література: Добронравова, 2008; Корнієнко, електронний ресурс; Микешкина, електронний ресурс; Лешкевич, електронний ресурс; Молодцов, 2014; Даниляк, 2016.</p>
8.	<p>Тема 8. Проблема істини і структура наукового пізнання. Головні проблеми сучасної науки.</p> <p>Основні питання: Поняття істини. Функції істини у науковому пізнанні. Проблема існування істини. Об'єктивізм та релятивізм. Наукова істина та проблема пошуку її критеріїв. Раціональні засади істинності. Верифікація та фальсифікація. Практика як критерій істини. Форми істини. Істина й омана. Діалектика розвитку наукового пізнання. Чуттєве пізнання та його елементи. Специфіка і роль чуттєвого пізнання суспільної людини. Раціональне пізнання та його форми: а) поняття як основна форма раціонального пізнання; б) судження та умовиводи; в) роль категорій у функціонуванні і розвитку раціонального пізнання, мислення, свідомості. Єдність чуттєвого й раціонального у пізнанні. Ірраціоналістичні концепції пізнання у постмодернізмі. Типи раціональності в сучасній культурі. Аргументація як методологія переконання в еволюційній і когнітивній епістемології.</p> <p>СРС: Що таке істина? Які існують підходи до розуміння істини? Чому виникло уявлення про істину? Які функції виконує істина у науковому пізнанні? Охарактеризуйте об'єктивізм та релятивізм у теорії істини? В чому сутність концепції когерентної істини? Порівняйте концепції конвенціоналізму та прагматизму у теорії істини. Які існують критерії істини? За якими критеріями можна оцінити істинність наукового дослідження? Порівняйте критерії верифікації та фальсифікації. Охарактеризуйте практику як критерій істини. Які існують форми істини? Істина й омана. Причини омани. У чому полягає специфіка донаукового стихійно-емпіричного пізнання? Характерні риси наукового пізнання? Чим змістовно відрізняються поняття „чуттєво-сенситивне” та „раціональне” від понять „емпіричне” та „теоретичне”?</p> <p>Література: Добронравова, 2008; Корнієнко, електронний ресурс; Микешкина, електронний ресурс; Лешкевич, електронний ресурс; Молодцов, 2014; Даниляк, 2016.</p>
9.	<p>Тема 9. Соціологія філософій Рендалла Коллінза.</p> <p>Основні питання. Каркас теорії. Загальна теорія інтерактивних ритуалів. Інтерактивні ритуали інтелектуалів. Життєві траєкторії як ланцюги інтерактивних ритуалів. Культурний капітал інтелектуалів. Емоційна енергія і творчість. Стратифікація в інтелектуальних спільнотах. Стратифікація культурного капіталу і емоційної енергії. Мережі крізь покоління.</p> <p>СРС: Структурна матриця інтелектуального життя: довготривалі ланцюги в Китаї і Греції. Важливість особистих зв'язків. Розподіл простору уваги: випадок Стародавньої Греції.</p> <p>Література: Коллінз, 2002.</p>

№ з/п	Назва теми заняття та перелік основних питань (перелік дидактичного забезпечення, питання для поточного контролю та завдання на СРС)
1.	<p>Тема 1. Емпіризм, раціоналізм і сенсуалізм як епістемологічні теорії Нового часу.</p> <p>Основні питання: Ф. Бекона як родоначальника емпіризму Нового часу: а) вчення про новий метод, перешкоди в процесі пізнання; б) теорія індуктивного методу, види індукції. Раціоналізм Р. Декарта: а) вчення про радикальні сумніви; б) основні риси раціоналістичної дедукції; в) інтелектуальна інтуїція і метафізика «природжених ідей». Дж. Локк – основоположник сенсуалізму Нового часу: а) структура досвіду; б) концептуалізм і теорія абстракції; в) види пізнання. Епістемологічні проблеми у філософії Дж. Берклі.</p> <p>СРС: Розробка Ф. Беконом нового підходу до мети й завдань науки й пізнання. Вчення про новий метод і досвідне обґрунтування наукових знань. Теорія індукції Ф. Бекона. Вчення Ф. Бекона про істину й оману. Привиди (ідоли) пізнання та їх подолання. Вчення про радикальний сумнів Р. Декарта. Обґрунтування ним принципу очевидності вбачання істини. Основні риси раціоналістичної дедукції Р. Декарта. Інтелектуальна інтуїція і метафізика поняття „вроджених ідей”. Теорії Дж. Локка про досвідне походження знань. Структура досвіду. Номіналізм Дж. Локка: утворення загальних ідей і теорія абстракції. Епістемологічні проблеми у філософії Дж. Берклі.</p> <p>Література: Добронравова, 2008; Корнієнко, електронний ресурс; Микешкина, електронний ресурс; Лешкевич, електронний ресурс; Молодцов, 2014; Даниляк, 2016. Додаткова: Бэкон, Локк, електронні ресурси; Декарт, 2011.</p>
2.	<p>Тема 2. Теорія пізнання в Німецькій класиці: І. Кант, Ф. Гегель, К. Маркс.</p> <p>Основні питання: Епістемологія І. Канта. Класифікація суджень. Вчення про „річ в собі”. Ступені пізнавального процесу, антиномії чистого розуму. Робота «Пролегомени» Канта: аналіз основних ідей. Теорія пізнання Гегеля. Тотожність мислення і буття. Полеміка з Кантом про проблеми пізнання світу. Пізнавальний процес як тотожність протилежностей. Епістемологічні принципи Гегеля: рух думки від абстрактного до конкретного, єдність історичного й логічного. Марксистська теорія пізнання. Теорія відображення. Єдність і розмаїття видів знання. Практика як критерій істини, основа й мета пізнання. Сутність „докритичного” і „критичного періоду” в творчості І. Канта. „Коперніканський поворот”. Джерела метафізика. Класифікація суджень за І. Кантом та її евристичний потенціал. Поняття трансцендентного „річ у собі”, ноумен і феномен у Канта. Діалектика ідей чистого розуму у І. Канта.</p> <p>СРС: Принцип тотожності мислення і буття як вихідний принцип філософії Гегеля. Панлогізм Гегеля проти агностицизму І. Канта. Діалектика процесу пізнання у Гегеля. Роль практики в гносеології марксизму. Теорія відображення.</p> <p>Література: Добронравова, 2008; Корнієнко, електронний ресурс; Микешкина, електронний ресурс; Лешкевич, електронний ресурс; Молодцов, 2014; Даниляк, 2016. Додаткова: Кант, Гегель, Маркс, електронні ресурси.</p>
	<p>Тема 3. Особливості і передумови виникнення посткласичного етапу розвитку епістемології. Ірраціоналізм, екзистенціалізм, прагматизм і психоаналіз.</p> <p>Основні питання: Проблеми й суперечності класичного етапу в розвитку теорії пізнання. Неможливість раціонального пізнання світу в ірраціоналізмі. Механізм пізнання в психоаналізі. Критика суб’єкт – об’єктної моделі пізнання в екзистенціалізмі. Прагматизм та інструментальне розуміння істини.</p> <p>СРС: В чому полягає різниця між фундаментальними установками класичної і посткласичної раціональності? В чому полягає різниця між фундаментальними установками класичної і посткласичної раціональності? Чому суб’єкт – об’єктна модель пізнання критикується в екзистенціалізмі? Що мається на увазі під досвідом у прагматизмі Дж. Дьюї? Що означає у Дьюї вислів „ідеї – це інструмент істини”?</p> <p>Література: Добронравова, 2008; Корнієнко, електронний ресурс; Микешкина, електронний ресурс; Лешкевич, електронний ресурс; Молодцов, 2014; Даниляк, 2016. Додаткова: Фрейд, Дьюї, Лиотар, електронні ресурси; Сартр, 1989.</p>
4.	<p>Тема 4. Проблема наукової раціональності у постпозитивізмі. Принцип фальсифікації і критика історизму К. Поппера.</p> <p>Основні питання: Позитивізм. Неопозитивізм: принцип верифікації та його критика. Принцип</p>

	<p>фальсифікації К. Поппера. Критика «утопічної інженерії» в роботі «Відкрите суспільство та його вороги» та принципу історизму в роботі «Нищета історизму».</p> <p>СРС: В чому полягає відмінність між принципами верифікації та фальсифікації?</p> <p>Література: Добронравова, 2008; Корнієнко, електронний ресурс; Микешкіна, електронний ресурс; Лешкевич, електронний ресурс; Молодцов, 2014; Даниляк, 2016. Додаткова: Поппер, електронні ресурси; Пирожкова, 2009; Уемов, 2008; Зуев, електронний ресурс.</p>
5.	<p>Тема 5. Соціологія філософій Рендалла Коллінза.</p> <p>Основні питання. Каркас теорії. Загальна теорія інтерактивних ритуалів. Інтерактивні ритуали інтелектуалів. Життєві траєкторії як ланцюги інтерактивних ритуалів. Культурний капітал інтелектуалів. Емоційна енергія і творчість. Стратифікація в інтелектуальних спільнотах. Стратифікація культурного капіталу і емоційної енергії. Мережі кризь поколінь.</p> <p>СРС: Структурна матриця інтелектуального життя: довготривалі ланцюги в Китаї і Греції. Важливість особистих зв'язків. Розподіл простору уваги: випадок Стародавньої Греції.</p> <p>Література: Коллінз, 2002.</p>

Самостійна робота аспіранта

№ з/п	Назва теми заняття та перелік основних питань
1.	<p>Тема 1. Соціологічна наукова діяльність та стратегії вибору дослідницької теми у фокусі теоретичних рефлексій.</p> <p>Література: Кутуєв, Єнін, Жихович, Куровська, 2020; проблемы современной науки, електронний ресурс.</p>
2.	<p>Тема 2. Теорія пізнання в Німецькій класиці: І. Кант, Ф. Гегель, К. Маркс.</p> <p>Пролегомени І. Канта: аналіз ключових ідей.</p> <p>Література: Добронравова, 2008; Корнієнко, електронний ресурс; Микешкіна, електронний ресурс; Лешкевич, електронний ресурс; Молодцов, 2014; Даниляк, 2016. Додаткова: Кант, Гегель, Маркс, електронні ресурси.</p>
3.	<p>Тема 3. Особливості і передумови виникнення посткласичного етапу розвитку епістемології. Ірраціоналізм, психоаналіз, прагматизм.</p> <p>Фундаментальні установки класичної і посткласичної раціональності: творче есе.</p> <p>Література: Добронравова, 2008; Корнієнко, електронний ресурс; Микешкіна, електронний ресурс; Лешкевич, електронний ресурс; Молодцов, 2014; Даниляк, 2016. Додаткова: Фрейд, Дьюї, Лиотар, електронні ресурси; Сартр, 1989.</p>
4.	<p>Тема 4. Проблема наукової раціональності у постпозитивізмі. Принцип фальсифікації і критика історизму К. Поппера.</p> <p>Основні риси соціальної теорії К. Поппера.</p> <p>Література: Добронравова, 2008; Корнієнко, електронний ресурс; Микешкіна, електронний ресурс; Лешкевич, електронний ресурс; Молодцов, 2014; Даниляк, 2016. Додаткова: Поппер, електронні ресурси; Пирожкова, 2009; Уемов, 2008; Зуев, електронний ресурс.</p>
5.	<p>Тема 5. Парадигма Куна. Структура наукових революцій.</p> <p>П. Фейєрабенд «Утішення для спеціаліста» (огляд роботи «Структура наукових революцій» Т. Куна).</p> <p>Література: Добронравова, 2008; Корнієнко, електронний ресурс; Микешкіна, електронний ресурс; Лешкевич, електронний ресурс; Молодцов, 2014; Даниляк, 2016. Додаткова: Кун, Фейєрабенд, електронні ресурси.</p>
6.	<p>Тема 6. Постмодернізм у науковому пізнанні. Археологія знання М. Фуко.</p> <p>Принципи археологічного методу пізнання.</p> <p>Література: Фуко, електронні ресурси.</p>

7.	Тема 7. Теоретичне знання (структура та історична еволюція) В. С. Стьопіна. Наукова революція як вибір нових стратегій дослідження. Потенційні історії науки. Глобальні наукові революції: від класичної до постнекласичної науки. Література: Стьопін, електронний ресурс.
8.	Тема 8. Соціологія філософій Рендалла Коллінза. Порівняльна історія інтелектуальних спільнот. Азійські та західні тропи. Література: Коллінз, 2002.

Політика та контроль

1. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Опрацьовуючи навчальний матеріал кредитного модуля аспіранти виконують завдання до семінарських занять та здають усно екзамен (додатки до силабусу). Ці види робіт сприяють закріпленню та поглибленню теоретичних знань з окремих тем модуля, розвивають навички самостійної роботи з першоджерелами, сприяють формуванню теоретичного, наукового мислення.

Відвідуваність і виконання завдань

Аспіранту складно буде належно підготуватись до практичного заняття та екзамену, якщо він буде пропускати лекції. Однак відпрацьовувати пропущені лекції не потрібно.

Активна участь аспіранта на практичних заняттях є обов'язковою. Рейтинг значною мірою формуватиметься за результатами його роботи на семінарських заняттях. Кожне пропущене практичне заняття (незалежно від причин пропуску) знижує підсумковий рейтинг з дисципліни. Немає конкретної кількості пропущених практичних занять, які потребуватимуть самостійного опрацювання аспірантом відповідних тем (виконання завдань) і додаткового спілкування з цього приводу з викладачем. Аспірант, який пропустив практичні заняття, все одно буде допущений до екзамену. Але в такому разі теми з пропущених семінарських занять мають бути виконані в день екзамену для отримання задовільної оцінки. Контроль знань аспіранта з пропущених тем (виконання завдань) відбуватиметься під час спілкування з викладачем за графіком консультацій, доступним на сайті кафедри соціології або під час перерви у навчальному занятті. Аспірант, який виконає відповідні завдання (відповідь на питання) отримуватиме відповідні бали до рейтингу залежно від якості відповідей (виконання завдання).

Теми і завдання для практичних занять передбачені робочою програмою дисципліни, доступною з особистого кабінету аспіранта в системі «Кампус» або Moodle.

Форми роботи

Викладачі кафедри з кредитного модуля «Гносеологія наукового пізнання» проводять лекційні і семінарські заняття відповідно до вимог нормативно-методичних документів та рейтингової системи оцінювання знань аспірантів. На лекціях викладачам рекомендується використовувати електронні презентації, конспекти статей та першоджерел. Пропонується знайомити аспірантів з текстами першоджерел та професійними коментарями щодо їх змісту.

Результати роботи аспіранта оцінюються викладачем згідно діючої бальної системи і свідчать про ефективність контролю роботи аспіранта. Семінарське заняття дає можливість показувати, з одного боку, рівень підготовки до нього (виступ, участь в дискусії, висловлення власної думки), з другого боку – засвоювати завдання модульного контролю.

Критеріями оцінювання виконання завдань семінарського заняття є: логічна послідовність відповіді; повнота розкриття кожного питання; аналітичність міркувань у відповіді; посилення на джерела; обґрунтованість особистих висновків.

Політика університету

Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>. (інша необхідна інформація стосовно академічної доброчесності)

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

2. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Поточний контроль: [опитування за темою заняття, виконання завдань](#)

Календарний контроль: [проводиться двічі на семестр як моніторинг поточного стану виконання вимог силабусу](#).

Семестровий контроль: [екзамен](#)

Оцінювання та контрольні заходи

Рейтинг аспіранта складається з балів, які він отримує за:

- 1) Роботу на семінарських заняттях
- 2) Есе
- 3) Екзамен
- 4) Заохочувальні бали

Розрахунок вагових балів

PCO з кредитного модуля складається з суми балів студента за усі виконані контрольні заходи протягом семестру (R_D).

$$R_D = r_{\text{сем}} + r_{\text{есе}} + r_{\text{екз}} = 40 + 10 + 50 = 100 \text{ балів.}$$

1. Відповіді на семінарських заняттях.

Ваговий бал – 7 балів при відповіді на більшість питань. Максимальна кількість балів на всіх практичних заняттях дорівнює $r_{\text{сем}} = 8 \text{ балів} * 5 = 40 \text{ балів}$.

2. Екзамен = 50.

Заохочувальні бали

Написання тез на конференцію – 15 балів

Написання та публікація статті – 30 балів

Активна робота на лекціях: участь у дискусіях над проблемними питаннями – 3 б.

Аспірант отримує найвищий рейтинг, якщо він бере активну участь на проведених семінарських заняттях, переважно надає повні та аргументовані відповіді, логічно їх викладає, висловлює власну позицію з дискусійних питань, демонструє знання прочитаних першоджерел та ознаки теоретичного мислення.

Належна підготовка аспіранта до практичного заняття займатиме в середньому 4-5 годин.

Проміжних атестацій аспірантів не передбачено.

Деталізовані критерії оцінювання результатів навчання студента визначені у положенні про PCO з дисципліни, що є додатком до РП.

Аспірант може оскаржити оцінку викладача, подавши відповідну скаргу викладачу не пізніше наступного дня після ознайомлення студента з виставленою викладачем оцінкою. Скарга розглядатиметься за процедурами, встановленими університетом.

Умови допуску до семестрового контролю: [зарахування усіх передбачених РП документів](#)

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

Кількість балів	Оцінка
100-95	Відмінно

94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

3. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Дистанційне навчання

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відео-конференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

Інклюзивне навчання

Допускається

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено доцентом кафедри соціології, к.с.н, доцентом, Єніним Максимом Наїмовичем

Ухвалено кафедрою соціології (протокол № __ від _____)

Погоджено Методичною комісією факультету (протокол № __ від _____)

Додаток 1.

Написання есе (тема на вибір).

1. Написання есе (до 5 сторінок). Зробіть вправу з аналізом соціальних явищ із застосуванням різних парадигм. В якості прикладу можна взяти будь-яке явище, яке є предметом дисертаційного дослідження. В даному прикладі явищем для аналізу є спорт – особлива сфера життєдіяльності людей. Професійний спорт - це бізнес з величезними обсягами інвестицій і доходів, події з миру спорту - тема повідомлень засобів масової інформації та обговорення в повсякденному спілкуванні людей, заняття спортом - важлива частина способу життя багатьох людей. З точки зору структурного функціоналізму спорт є частиною соціальної системи, оскільки вносить вклад в її підтримку. Якими є функції спорту в сучасному суспільстві? Що можна вважати дисфункціями спорту? З точки зору історичного матеріалізму спорт є частиною системи нерівності, по-своєму відбиває класову структуру. Як ймовірність вибору індивідами певного виду спорту залежить від їх приналежності до того чи іншого соціального класу? Що можна вважати проявом класової боротьби в сфері спорту? З точки зору символічного інтеракціонізму спорт - комплекс процесів взаємодії спортсменів, тренерів, вболівальників і т. д., вчинки яких залежать від визначення ними ситуації взаємодії. Як орієнтація на сприйняття інших учасників спортивного заходу визначає дії спортсменів і уболівальників? За допомогою яких символічних засобів (виразів, жестів, манери одягатися і т. д.) індивіди підтримують свою ідентичність як «зірки спорту», «фанати», «професіонали», «любителі» і т. д.? Спробуйте, ставлячи таким же чином питання з точки зору інших парадигм, проаналізувати спорт в термінах критичної теорії, теорії соціального обміну, феноменологічної соціології.

2. Сучасні філософські дискусії освіти.
3. Порівняльна характеристика епістемологічних установок позитивізму і неопозитивізму.
4. Науково-методологічна програма І. Лакатоса.
5. Фундаментальні установки класичної і посткласичної раціональності.
6. Теорія інтерактивних ритуалів Р. Коллінза.

7. «Методологічний анархізм» П. Фейєрабенда.
8. Принцип фальсифікації К. Поппера.
9. Критика «утопічної інженерії» в роботі «Відкрите суспільство та його вороги» К. Поппера.
10. Критика принципу історизму в роботі «Нищета історизму» К. Поппера.

Додаток 2.

Питання до екзамену.

1. Епістемологія як філософсько-методологічна дисципліна.
2. Зародження епістемології в ранній грецькій філософії: іонійська і елейська школи, атомізм, софістика й Сократ.
3. Теорія пізнання Платона: концепція «пригадування»; види знання та їх діалектика.
4. Теорія пізнання Аристотеля: види знання і стадії процесу пізнання; істина й хибність. Логіка Аристотеля.
5. Вчення скептиків (пізня античність). Критика скептицизму Августином. Проблема співвідношення віри і розуму в теорії пізнання Фоми Аквінського.
6. Поширення християнства і утвердження середньовічного сприйняття й пізнання світу. Полеміка реалізму і номіналізму та її значення для епістемології.
7. Епістемологія Фоми Аквінського.
8. У. Оккам та його вирішення проблеми універсалій.
9. Епоха Відродження та нові гносеологічні підходи: діалектика пізнання Миколи Кузанського і Джордано Бруно.
10. Ф. Бекон як родоначальника емпіризму Нового часу. Привиди (ідоли) пізнання та їх подолання.
11. Раціоналізм Р.Декарта. Інтелектуальна інтуїція і метафізика поняття „вроджених ідей”.
12. Дж. Локк – основоположник сенсуалізму Нового часу. Теорії Дж. Локка про досвідне походження знань. Структура досвіду.
13. Епістемологія І. Канта. Класифікація суджень. Вчення про „річ в собі”. Ступені пізнавального процесу, антиномії чистого розуму.
14. Робота «Пролегомени» Канта: аналіз основних ідей.
15. Теорія пізнання Гегеля. Тотожність мислення і буття. Полеміка з Кантом про проблеми пізнання світу. Пізнавальний процес як тотожність протилежностей. Епістемологічні принципи Гегеля: рух думки від абстрактного до конкретного, єдність історичного й логічного.
16. Марксистська теорія пізнання. Теорія відображення. Єдність і розмаїття видів знання. Практика як критерій істини, основа й мета пізнання.
17. Проблеми й суперечності класичного етапу в розвитку теорії пізнання. В чому полягає різниця між фундаментальними установками класичної і посткласичної раціональності?
18. Неможливість раціонального пізнання світу в ірраціоналізмі.
19. Механізм пізнання в психоаналізі.
20. Критика суб’єкт – об’єктної моделі пізнання в екзистенціалізмі.
21. Прагматизм та інструментальне розуміння істини. Що мається на увазі під досвідом у прагматизмі Дж.Дьюї? Що означає у Дьюї вислів „ідеї – це інструмент істини”?
22. В чому полягає відмінність між епістемологічними установками позитивізму і неопозитивізму? Неопозитивізм: принцип верифікації та його критика.
23. Принцип фальсифікації К. Поппера. В чому полягає відмінність між принципами верифікації та фальсифікації?
24. Критика «утопічної інженерії» в роботі «Відкрите суспільство та його вороги» та принципу історизму в роботі «Нищета історизму».
25. Що таке парадигма в розумінні Куна? Що включає в себе період існування нормальної науки?
26. Що означає „науково-методологічна програма” за І. Лакатосом?
27. Що являє собою «методологічний анархізм» П. Фейєрабенда?

28. Основні риси постмодернізму. Що являють собою постмодерністські установки в теорії пізнання?
29. Археологічний метод Фуко. Поняття архіву і мови. Дискурс і дискурсивна формація. Дискурсивні практики і епістема М. Фуко.
30. Загальнонаукові методи пізнання. Класифікація методів наукового пізнання. Емпіричні, теоретичні методи.
31. Загальнологічні методи пізнання. Аналіз і синтез. Методи узагальнення, абстрагування, ідеалізації. Дедуктивний та індуктивний методи. Аналогія і моделювання. Системно-структурний метод.
32. Методи соціально-гуманітарних наук. Їхня специфіка. Розуміння і пояснення як універсальні гносеологічні процедури.
33. Поняття істини. Функції істини у науковому пізнанні. Проблема існування істини. Об'єктивізм та релятивізм.
34. Наукова істина та проблема пошуку її критеріїв. Раціональні засади істинності. Верифікація та фальсифікація. Практика як критерій істини.
35. Форми істини. Істина й омана.
36. Чуттєве пізнання та його елементи. Специфіка і роль чуттєвого пізнання суспільної людини. Раціональне пізнання та його форми. Єдність чуттєвого й раціонального у пізнанні.
37. Ірраціоналістичні концепції пізнання у постмодернізмі.
38. Наука в культурі техногенної цивілізації. Структура теоретичних знань. Основи науки. Генеза теоретичних знань в класичній науці.
39. Формування і розвиток теорії в неklasичній науці. Наукові революції. Стратегії теоретичного дослідження в епоху постнеklasичної науки.
40. Загальна теорія інтерактивних ритуалів Коллінза. Стратифікація в інтелектуальних спільнотах. Стратифікація культурного капіталу і емоційної енергії. Мережі крізь покоління.